

JURISPRUDENȚĂ

Din jurisprudența recentă a Curții Europene a Drepturilor Omului

1. Respingerea ca vădit neîntemeiată a cererii formulate de *Mugur Cristian Ciuvică* în fața CEDO cu privire la pretinsa încălcare a art. 10 din Convenție

(rezumat realizat de jud. dr. Gabriel Caian,
M.A.E. – Direcția Agentul Guvernamental
pentru Curtea Europeană a Drepturilor Omului)

Prin decizia CEDO din data de 15 ianuarie 2013, a fost respinsă plângerea formulată de reclamant *Mugur Cristian Ciuvică*, prin care acesta invoca încălcarea libertății sale de exprimare, consacrată de art. 10 din Convenția europeană a drepturilor omului, prin aceea că a fost obligat de instanțele române să plătească domnului *Traian Băsescu*. suma de 500.000.000 ROL, cu titlu de daune morale, în urma afirmațiilor făcute de reclamant într-o conferință de presă cu privire la pretinsa colaborare a dlui T.B. cu fosta Securitate. CEDO a apreciat că nu a existat o încălcare a art. 10 din Convenție, cât timp ingerința în libertatea de exprimare era prevăzută de lege – art. 998-999 C.civ. -, urmărea un scop legitim – apărarea reputației altei persoane – și era necesară într-o societate democratică – sancțiunea rezultând dintr-o „nevoie socială imperioasă” și fiind proporțională cu scopul urmărit.

În fapt, reclamantul, în calitate de purtător de cuvânt al Acțiunii Populare și candidat al acestei formațiuni la funcția de primar al municipiului București, a organizat o conferință de presă în data de 15 februarie 2004, înaintea debutului campaniei pentru alegerile locale, având ca principal scop prezentarea unui document din care rezulta că T.B. „a fost turnător la Securitate” și că „a trăit timp de 14 ani, din decembrie 1989 până acum, într-o continuă minciună”. Documentul prin care se făcea pretinsa dovadă a acestei colaborări era un „Registru cu persoanele din rândul membrilor P.C.R. pentru care s-a dat aprobarea să sprijine munca de Securitate” în care, pentru anul 1978, figura numele lui T.B. În cursul conferinței de presă reclamantul a mai afirmat că T.B. a fost un „informator ordinar, unul ce își turna colegii și prietenii

la Securitate, primind pentru aceasta o sumă de bani, dar și sprijinul pentru a promova profesional”. În plus, s-a spus, „informațiile unor turnători ca *Traian Băsescu*, ajunse pe mâna Securității, au distrus vieți, cariere și au trimis oameni în pușcăriile comuniste”.

T.B. a formulat plângere penală cerând condamnarea reclamantului pentru calomnie și s-a constituit parte civilă pentru suma de 500 ROL. În cursul procedurilor în fața primei instanțe a fost depusă o adresă din partea C.N.S.A.S., potrivit căreia nu există date cum că T.B. ar fi colaborat cu Securitatea. Reclamantul a solicitat proba verității și, admitându-i-se cererea, a solicitat audierea martorului M.O., istoric ce făcuse cercetări în domeniul organizării și funcționării Securității. Totodată, T.B. a solicitat și i s-a încuviințat audierea a doi martori spre

a proba prejudiciul moral și de imagine produs de afirmațiile reclamantului. Înainte de închiderea dezbaterilor, avocatul părții vătămate a depus o cerere prin care majora pretențiile pe latură civilă la 500.000.000 ROL.

Prima instanță a dispus achitarea reclamantului sub aspectul săvârșirii infracțiunii de calomnie, motivat de lipsa vinovăției, admitând cererea pe latură civilă pentru suma de 500 ROL.

Ambele părți au formulat recurs. Instanța de recurs a menținut soluția pe latura penală și a admis recursul părții vătămate, obligând pe reclamant la plata sumei de 500.000.000 ROL, cu titlu de daune morale, în temeiul dispozițiilor legii civile.

În drept, în fața instanței europene, reclamantul a cerut să se constate că, prin impunerea de către jurisdicțiile interne a plății sumei de 500.000.000 ROL, i s-a adus atingere libertății de exprimare, prevăzute de art. 10 din Convenție.

Aprecierea CEDO a fost, în linia apărărilor formulate de Guvern, în sensul că plângerea reclamantului este vădit nefondată, neexistând o încălcare a libertății de exprimare în cauză.

Constatând că existența ingerinței este evidentă, prin aceea că reclamantul a fost sancționat prin obligarea la plata de daune morale către partea vătămată, CEDO a trecut la analiza condițiilor ca ingerința să fie conformă cu textul art. 10 din Convenție, așa cum se desprind ele din jurisprudența instanței europene. Astfel, s-a constatat că ingerința era **prevăzută de lege** – art. 998 și 999 din C.Civ. – și urmărea, în mod evident, un **scop legitim** – protejarea reputației altei persoane. O analiză mai complexă este cea făcută în privința celei de-a treia condiții – **necesitatea restrângerii dreptului într-o societate democratică**.

Pentru început, CEDO a reamintit faptul că, în privința unui om politic, limitele criticii admisibile sunt mai largi,

dată fiind calitatea sa de persoană publică, decât în cazul unui om obișnuit. Omul politic se expune inevitabil și conștient unui control atent al faptelor și gesturilor sale. În cazul său, dreptul la reputație trebuie pus mereu în balanță cu interesul publicului de a fi informat.

În speță, instanțele interne au dispus achitarea reclamantului sub aspectul săvârșirii infracțiunii de calomnie, dar au considerat că sunt întrunite elementele faptei ilicite cauzatoare de prejudiciu, datorită atingerii aduse „onoarei, demnității și reputației” părții vătămate prin afirmațiile amintite mai sus, motiv pentru care acțiunea civilă a fost admisă. Sub acest aspect, CEDO a arătat că nu se poate substitui instanțelor românești în ceea ce privește aprecierea existenței faptei ilicite. Ceea ce poate să constate, însă, este gravitatea pe care publicul românesc o atașează ideii de colaborare cu fosta poliție politică (a se vedea și cauza *Petrina v. România*, hotărârea din 14 octombrie 2008 §§ 47 și 49).

Spre a verifica în ce măsură a existat o „nevoie socială imperioasă” pentru restrângerea libertății de exprimare în cauză, CEDO a avut în vedere faptul că reclamantul a făcut atât judecăți de valoare, cât și imputări factuale cu privire la conduita părții vătămate, iar instanțele interne i-au oferit posibilitatea să facă proba verității. Cu toate acestea, instanțele interne nu au fost convinse de probele aduse de reclamant în susținerea veridicității afirmațiilor sale și, în consecință, s-a pronunțat soluția de obligare la plata unor daune morale. Totodată, CEDO a constatat că această soluție nu este lipsită de fundament, cu atât mai mult cu cât reclamantul nu a avertizat publicul asupra faptului că face afirmații subiective și nu și-a manifestat niciun moment dubiul cu privire la cele afirmate despre colaborarea lui T.B. cu Securitatea (*a contrario*, *Ieremeiov v. România*, 24 noiembrie 2009, § 44 și *Andreescu v. România*, 8 iunie 2010, § 94).

În plus, CEDO a apreciat că termenii folosiți de reclamant nu erau indispensabili pentru comunicarea mesajului său, motiv pentru care s-a raliat concluziei instanțelor interne cum că acești termeni relevă intenția reclamantului de a ofensa pe T.B., adversarul său politic. Or, în lipsa unei baze factuale, nu se poate aprecia că afirmațiile sale nu au depășit doza de exagerare și provocare admise de art. 10 din Convenție. De aceea, CEDO a considerat că instanțele interne au furnizat „motive pertinente și suficiente” pentru a

reține încălcarea de către reclamant a „onoarei, demnității și reputației” lui T.B (§ 55).

CEDO a conchis, de asemenea, că sancțiunea aplicată, obligarea la daune morale în cuantum de 500.000.000 ROL (aproximativ 13.600 EUR), nu a fost una disproporționată, prin raportare la scopul legitim urmărit.

În consecință, s-a apreciat că plângerea reclamantului este vădit neîntemeiată și a respins-o, în baza art. 35 par. 3 (a) și 4 din Convenție.

2. Neexecutarea sau executarea cu întârziere a unor hotărâri judecătorești, justificată de circumstanțele particulare ale cauzei - cauza *Albert și alți 361 reclamanți împotriva României*, decizia de inadmisibilitate din data de 8 ianuarie 2013

(rezumat realizat de Cristina Bunea, procuror detașat M.A.E. – Direcția Agentul Governamental pentru Curtea Europeană a Drepturilor Omului)

Executarea cu întârziere a hotărârilor judecătorești poate fi considerată ca rezonabilă în funcție de complexitatea procedurii, atitudinea părților și a autorităților naționale implicate, precum și obiectul hotărârii judecătorești de executat, și nu încalcă prevederile articolului 6 paragraful 1 (dreptul de acces la instanță) din Convenția Europeană a Drepturilor Omului și nici prevederile articolului 1 din Protocolul nr. 1 adițional la Convenție (dreptul la protecția proprietății).

În esență, prin decizia din data de 8 ianuarie 2013, Curtea a constatat, ca vădit nefondată, plângerea reclamanților întemeiată pe prevederile articolului 6 paragraful 1 din Convenție și a articolului 1 din Protocolul nr. 1, respingând-o ca inadmisibilă potrivit articolului 35 paragrafele 3 lit. a) și 4 din Convenție. Pentru a pronunța această decizie, Curtea a apreciat că întârzierile în executarea hotărârilor judecătorești pronunțate în favoarea foștilor investitori F.N.I. sunt justificate față de circumstanțele concrete

ale cauzei, numărul important de creditori, situația neclară a creanțelor și existența pe rolul instanțelor naționale a litigiilor privind cauza.

Rezumând decizia, prin plângerile adresate Curții, reclamanții au invocat încălcarea Convenției de către autoritățile publice prin neexecutarea unor hotărâri judecătorești definitive și irevocabile prin care aceștia au fost despăgubiți cu sume de bani în calitatea lor de foști investitori ai Fondului Național de Investiții (F.N.I.). Aceștia s-au plâns de imposibilitatea de recuperare a creanțelor, în special ca urmare a intervenției legiuitorului în procedura de executare silită prin adoptarea O.U.G. nr. 4/2011, privind stabilirea unor măsuri pentru reorganizarea Autorității pentru Valorificarea Activelor Statului și pentru executarea obligațiilor de plată ale instituțiilor și autorităților publice stabilite prin titluri executorii, și a Legii nr. 116/2011, privind stabilirea unor măsuri temporare pentru funcționarea Autorității pentru Valorificarea Activelor Statului și a Comisiei Naționale a Valorilor Mobiliare.

Curtea a solicitat Guvernului prezentarea unor date factuale cu privire la situația recuperării creanțelor stabilite prin intermediul hotărârilor judecătorești definitive pronunțate în favoarea foștilor investitori ai F.N.I., cu referire în special la dreptul intern aplicabil și plățile efectuate.

Potrivit informațiilor comunicate de către Autoritatea pentru Valorificarea Activelor Statului și Comisia Națională a Valorilor Mobiliare, Curtea a reținut următoarele aspecte: numărul mare de creditori, valoarea mare a datoriilor, plata parțială a creanțelor în funcție de disponibilitățile bugetare, introducerea de contestații la executare de către autorități în cadrul executărilor silite demarate de creditori. Totodată, Curtea a notat concluzia Guvernului în sensul imposibilității stabilirii de certitudine a numărului creditorilor, ținând cont de faptul că o parte dintre aceștia au obținut recunoașterea creanței în cadrul mai multor proceduri, precum și imposibilitatea stabilirii întinderii datoriei F.N.I. față de metoda de calcul adoptată prin hotărârile judecătorești. În plus, Curtea a luat act că la acest moment autoritățile analizează posibilitatea adoptării de măsuri legislative unitare pentru îndeplinirea obligației de plată a creanțelor într-o manieră eficientă și optimă.

În decizia pronunțată, Curtea a reiterat principiile consacrate în jurisprudența anterioară, în materia neexecutării ori a executării cu întârziere a hotărârilor judecătorești interne definitive (a se vedea în acest sens, cauza *Hornsby împotriva Greciei*, nr. 18357/91, 19 martie 1997, cauza *Tacea împotriva României*, nr. 746/02, 29 septembrie 2005, cauza *Orha împotriva României*, nr. 1486/02, 12 octombrie 2006, cauza *Prodan împotriva Moldovei*, nr. 49806/99, 18 mai 2004, și cauza *Piștoreanu împotriva României*, nr. 34860/02, 30 septembrie 2008).

Curtea a reamintit că dreptul de acces la o instanță nu impune statului obligația de a lua măsuri pentru executarea fiecărei hotărâri judecătorești civile în orice fel de condiții (a se vedea în acest sens, cauza *Sanglier împotriva Franței*, nr. 50342/99, 27 mai 2003). În continuare, Curtea a reiterat faptul că, dacă o întârziere în executarea unei hotărâri poate fi justificată de circumstanțe particulare, este necesar ca acea întârziere să nu aducă atingere substanței dreptului protejat prin articolul 6 paragraful 1 din Convenție (a se vedea în acest sens, cauza *Burdov împotriva Rusiei*, nr. 59498/00, 7 mai 2002). În același timp, pentru a stabili dacă a fost respectată exigența executării hotărârii într-un termen rezonabil, Curtea a statuat a se lua în considerare complexitatea procedurii, atitudinea părților și a autorităților naționale implicate, precum și obiectul hotărârii de executat (a se vedea în acest sens, cauza *Dumitru și alții împotriva României* (dec.), nr. 57265/08, 4 septembrie 2012).

În ceea ce privește articolul 1 din Protocolul nr. 1 adițional la Convenție, Curtea a considerat că legiuitorul trebuie să se bucure de o deplină libertate de acțiune în punerea în aplicare a politicilor sociale și economice pentru a se pronunța atât asupra existenței unei probleme de interes public ce reclamă o soluție legislativă, cât și asupra alegerii acestei soluții. Curtea a reamintit că a stabilit deja în cauze anterioare că măsurile luate în scopul protejării echilibrului bugetar între cheltuielile și veniturile publice pot fi considerate ca urmărind un scop de utilitate publică (a se vedea cauza *Mihăieș și Senteș împotriva României* (dec.), nr. 44232/11 și 44605/11, 6 decembrie 2011).

De asemenea, Curtea a insistat asupra faptului că atingerea adusă dreptului de proprietate trebuie să păstreze un just

echilibru între interesul general al comunității și imperativele de protejare a drepturilor fundamentale ale persoanei. Astfel, atunci când se ridică o chestiune de interes general, autoritățile publice sunt ținute să acționeze în termen util de o manieră corectă și coerentă (a se vedea cauza *Maria Atanasiu și alții împotriva României*, nr. 30767/05 și 33800/06, 12 octombrie 2010).

Aplicând principiile enumerate mai sus la cauza de față, Curtea a observat faptul că este dificil a se stabili amploarea fenomenului generat de căderea F.N.I. și de asumarea subsecventă a datoriei de către stat, atât numărul real al creditorilor, cât și valoarea totală a datoriei F.N.I. scăpând autorităților. Curtea a notat, totuși, angajamentul Guvernului de a clarifica situația.

În continuare, Curtea a reținut că foștii investitori F.N.I. au avut la dispoziție trei modalități de a obține despăgubiri și anume, Legea nr. 333/2001, privind unele măsuri pentru diminuarea consecințelor încetării răscumpărării de unități de fond de către Fondul Național de Investiții, acțiunea comercială împotriva F.N.I. și constituirea de parte civilă în cadrul procesului penal. Așadar, aceștia au fost liberi de a alege una sau mai multe căi de recuperare a creanțelor. Faptul că o persoană a beneficiat de ajutorul prevăzut de Legea nr. 333/2001, nu îl împiedica să urmeze una din celelalte căi legale, în fața instanței comerciale sau a instanței penale pentru a-și recupera creanța.

Faptul că un creditor se regăsește pe mai multe liste de rambursare a datoriei ridică o problemă reală de executare a hotărârilor judecătorești. În asemenea condiții, Curtea a apreciat că este justificat și de dorit ca autoritățile să depună eforturi în termenul cel mai scurt pentru a stabili cu precizie întinderea obligației de plată. Observând în acest sens că debitoarele

au la dispoziție un recurs eficace pentru clarificarea situației și anume, contestația la executare, Curtea nu reproșează autorităților faptul de a fi urmat această cale în scopul stabilirii valorii datoriei lor.

Totuși, Curtea a reamintit faptul că nu va accepta ca o autoritate publică să invoce lipsa resurselor financiare pentru a se opune executării obligației de plată decurgând din hotărârile judecătorești. A constatat cu satisfacție că instanțele naționale nu au acceptat un asemenea motiv invocat de debitoare în cadrul contestației la executare.

Mai departe, Curtea a notat că restricțiile privind plata creanțelor, adoptate prin măsuri legislative pertinente în temeiul O.U.G. nr. 4/2011 și a Legii nr. 116/2011, sunt temporare. Totodată, a rezultat că instanțele interne nu au acordat automat amânări suplimentare sau eşalonări ale plății datoriilor. În plus, în ciuda dificultăților bugetare, plățile nu au încetat complet.

Pe de altă parte, Curtea a observat că pe rolul instanțelor interne există litigii privind datoria F.N.I., acestea privind și situația reclamanților din prezenta cauză. În aceste condiții, întârzierile în executarea hotărârilor, care sunt rezonabile până în prezent, sunt inevitabile.

În concluzie, văzând circumstanțele concrete ale cauzei, numărul important de creditori, situația neclară a creanțelor și existența pe rolul instanțelor naționale a litigiilor privind cauza, Curtea a apreciat că întârzierile în executarea hotărârilor judecătorești sunt justificate și nu încalcă dreptul reclamanților de acces la un tribunal și nici dreptul de proprietate.

În acest context, Curtea a decis că articolul 6 paragraful 1 din Convenție și articolul 1 din Protocolul nr. 1 nu au fost încălcate, plângerea fiind respinsă ca inadmisibilă.

3. Lipsa unei divergențe „profunde și persistente” a practicii judiciare a instanțelor naționale – decizia de inadmisibilitate în cauza *Brîndușa Cimbru și alți 413 reclamanți c. României*

(Cu notă de Dragoș Călin,
judecător, Curtea de Apel București)

Decizia de inadmisibilitate din 12 februarie 2013, pronunțată în cauza *Brîndușa Cimbru și alți 413 reclamanți împotriva României* (cererea nr. 2665/06), are ca obiect plângerea formulată de salariați sau de foști salariați ai S.C. Petrom S.A., S.C. Petromservice S.A. etc., cărora le-au fost respinse irevocabil cererile de obligare a angajatorului la plata salariilor compensatorii pentru perioada 2004-2007, a unor beneficii salariale prevăzute în Contractul colectiv de muncă (ajutorul material reprezentând contravaloarea cantității de 2.500-4.000 metri cubi de gaze naturale și suplimentul salarial pentru aprovizionarea de toamnă / iarnă), a primelor de Crăciun și Paște sau a indemnizațiilor suplimentare pentru funcții de conducere, după caz.

Prezentarea deciziei

Acțiunile formulate de reclamanți au fost respinse prin decizii definitive și irevocabile, pronunțate în perioadele 2005-2006 și 2009-2010, instanțele constatând fie că nu au dreptul la beneficiile solicitate, fie că aceste drepturi salariale au fost deja incluse în salariile de bază și plătite. Majoritatea hotărârilor judecătorești cu același obiect rămase definitive și irevocabile au dispus respingerea cererilor formulate de salariați. Cu toate acestea, unii angajați au avut câștig de cauză, fiind și instanțe care au con-

statat că aceștia nu și-au primit drepturile salariale solicitate.

Reclamanții au invocat încălcarea drepturilor prevăzute de art. 6 par. 1 și art. 14 din Convenție, precum și de art. 1 din Protocolul nr. 1 adițional la Convenție și art. 1 din Protocolul nr. 12 adițional la Convenție, din pricina situațiilor similare în care s-a ajuns la o soluție diferită în instanțele de judecată, în baza unei interpretări diferite a acelorași prevederi legale, cu încălcarea principiului securității juridice. Au mai susținut că au fost pe nedrept lipsiți de beneficiile salariale prevăzute de Contractul colectiv de muncă și discriminați în comparație cu colegii lor, aflați în situații similare. Alți reclamanți s-au plâns și de neexecutarea hotărârilor pronunțate de tribunale, înainte de a modificarea lor în recurs de curțile de apel, în sensul respingerii acțiunilor.

Guvernul a susținut că problema de drept ridicată în speță nu se referă la un conflict jurisprudențial în sine. În orice caz, hotărârile judecătorești interne care au ajuns la o concluzie diferită au fost izolate și nu ar putea fi considerate ca producând un conflict profund de interpretare.

În cauza *Constantin Lucian Tunaru c. României* (decizia de inadmisibilitate din 13 noiembrie 2012, cererea nr. 66381/09, par. 18-22)³⁴², Curtea a constatat, în lumina principiilor stabilite în cauza *Albu și alții c. României* (hotărârea din 10 mai 2012, par. 34 și 38)³⁴³, că interpretările

³⁴² A se vedea Dragoș Călin, *Lipsa unei divergențe „profunde și persistente” a practicii judiciare a instanțelor naționale – decizia de inadmisibilitate în cauza Ioan Radu și alți 30 de reclamanți c. României*, Revista JurisClasor CEDO – Septembrie 2012, <http://www.hotararicedo.ro/index.php/news/2012/09/lipsa-unei-divergente-profunde-si-persistente-a-practicii-judiciare-a-instantelor-naționale-decizia-de-inadmisibilitate-in-cauza-ioan-radu-si-alti-30-de-reclamanti-c-României> [accesat ultima dată la 01.03.2013].

³⁴³ A se vedea Alexandra Neagu, *Recursul în interesul legii reglementat de dispozițiile art. 329 din Codul de procedură civilă reprezintă o cale eficientă de unificare a practicii judiciare naționale – cauza Albu și alții împotriva României*, Revista JurisClasor CEDO - Mai 2012, <http://hotararicedo.ro/index.php/news/2012/05/recursul-in-interesul-legii-reglementat-de-%20art-329-cpc-reprezinta-o-cale-eficienta-de-unificare-a-practicii-judiciare-naționale-albu-c-României> [accesat ultima dată la 01.03.2013].

pretins divergente ale contractelor colective de muncă în ceea ce privește aceleași dispoziții ca și în cauza de față nu au dat naștere unor încălcări ale dispozițiilor Convenției și ale Protocoalelor sale, invocate de reclamânți.

Curtea a observat că plângerile reclamânților din cauză sunt identice cu cele care au fost respinse în cauza *Constantin Lucian Tunaru c. României*. Cu referire la motivarea detaliată din decizia de inadmisibilitate pronunțată în această din urmă cauză, Curtea a constatat că plângerile sunt în mod vădit nefondate, motiv pentru care au fost respinse, ca inadmisibile, în temeiul art. 35 par. 3 și par. 4 din Convenție.

În ceea ce privește pretinsa neexecutare a hotărârilor pronunțate de tribunale în primă instanță, Curtea a reținut că acestea nu erau definitive și irevocabile, fiind modificate în recurs de curțile de apel. Prin urmare, nu se poate considera că garanțiile prevăzute la art. 6 par. 1 din Convenție de care s-au bucurat reclamânții în cursul procedurii judiciare au rămas fără obiect.

Notă:

Prezenta decizie de inadmisibilitate, deși lipsită de o motivare laborioasă, confirmă soluțiile anterioare, în abordarea cauzei *Constantin Lucian Tunaru c. României* (decizia de inadmisibilitate din 13 noiembrie 2012), în care Curtea a reținut că posibilitatea unui conflict între hotărârile judecătorești reprezintă o trăsătură inerentă a oricărui sistem judiciar care are la bază mai multe curți de apel, cu autoritate asupra razei lor de competență teritorială. Astfel de diferențe pot apărea, de asemenea, în cadrul aceleiași instanțe. Însă, în sine, acest fapt nu poate fi considerat drept unul contrar Convenției. Pentru a verifica dacă pronunțarea unor soluții diferite în cazuri similare, reprezintă sau nu o încălcare a dreptului la un proces echitabil, sub aspectul nerespectării principiului securității raporturilor juridice, instanța euro-

peană analizează în primul rând dacă a existat la nivel intern o divergență „profundă și persistentă”, dacă dreptul intern prevede un mecanism pentru unificarea acestor practici și, în ultimul rând, dacă acest mecanism a funcționat eficient în speță (*Albu și alții c. României*, 10 mai 2012, par. 34).

În acea cauză, reieșea din motivare faptul că, în marea majoritate a dosarelor, instanțele interne au decis în funcție de elementele de fapt care le-au fost prezentate și pe baza probelor propuse de părți. În consecință, aspectele în litigiu nu au fost determinate de existența unor prevederi legale ambigue, ci au fost rezultatul aplicării lor la situațiile individuale ale fiecărei cauze, iar problema de drept ridicată nu se referă la *un conflict jurisprudență în sine*, ci mai degrabă la o situație în care instanțele judecătorești naționale au pus în aplicare o dispoziție clară a legii, în cauze în care circumstanțele de fapt erau diferite (*Erol Uçar c. Turciei* (dec.), 29 septembrie 2009).

Din textul deciziei de inadmisibilitate din cauza *Brîndușa Cimbru și alți 413 reclamanți c. României* reiese doar că plângerile sunt identice cu cele care au fost respinse în cauza *Constantin Lucian Tunaru c. României*, ceea ce înseamnă că s-a pus practic capăt oricărui dubiu legat de încălcarea drepturilor prevăzute de art. 6 par. 1 și art. 14 din Convenție, precum și de art. 1 din Protocolul nr. 1 adițional la Convenție și art. 1 din Protocolul nr. 12 adițional la Convenție, și în cauzele având ca obiect primele de Crăciun și Paște și indemnizațiile suplimentare pentru funcții de conducere, soluțiile de inadmisibilitate pronunțate pe rând de Curte în cauzele *Ioan Radu și alți 30 de reclamanți c. României*, *Constantin Lucian Tunaru c. României* și *Brîndușa Cimbru și alți 413 reclamanți c. României* acoperind practic întregul val de litigii generate de nemulțumirile salariale ale angajaților S.C. Petrom S.A., în perioada 2005-2010.

4. Reforma sistemului de pensii. Naționalizarea activelor fondurilor de pensii private. Opțiunea cotizanților unui fond privat între redirecționarea automată către sistemul pensiilor publice sau rămânerea ca membri ai fondurilor private. Decizia de inadmisibilitate din cauza E.B. (nr. 2) c. Ungariei

*(rezumat realizat de Dragoș Călin,
judecător, Curtea de Apel București)*

Prin decizia din 15 ianuarie 2013, din cauza E.B. (nr. 2) c. Ungariei (cererea nr. 34929/11), Curtea Europeană a Drepturilor Omului a respins, ca inadmisibilă, o plângere vizând în fapt reforma sistemului de pensii din Ungaria, realizată printr-o lege din anul 2010 și susținerea potrivit căreia această nouă legislație a confiscat, în profitul statului, contribuțiile vărsate la fondurile private.

Curtea a constatat că nu a existat o încălcare a dreptului de proprietate al doamnei E.B., în special sub aspectul speranței legitime de a primi o pensie în viitor, de vreme ce acesta va avea dreptul la o pensie calculată în baza contribuțiilor pentru toți anii de muncă, efectuate la un fond de pensii privat sau la fondul public.

Prezentarea deciziei

Reclamanta este cetățean al Ungariei și al Serbiei. S-a născut în 1983, iar în prezent locuiește la Budapesta. În 2008, după ce și-a finalizat studiile de drept în Serbia, E.B. s-a stabilit, pentru a lucra, în Ungaria. În cadrul sistemului de pensii obligatoriu cu doi piloni, care era în vigoare în Ungaria, a trebuit să contribuie cu până la 8% din salariul brut lunar la un fond de pensii privat și cu până la 1,5% la fondul public de pensii (echivalentul a 24% din salariul său brut fiind vărsat de angajator la fondul de pensii public).

O reformă a sistemului de pensii a fost inițiată la sfârșitul anului 2010 prin adoptarea unei serii de legi. În special, Legea nr. CLIV din 2010, care a modificat legea pensiilor, prevăzând că toate contribuțiile de pensii plătite de angajați (adică 9,5% din salariul brut lunar, procent care a crescut la 10% începând cu 1 ianuarie 2011) între 1 noiembrie 2010 și 31 decembrie 2011 ar trebui să fie alocate la fondul public de pensii, pentru a reduce deficitul. Sistemul de pensii obligatoriu cu doi piloni

a fost desființat, iar membrii unui fond privat au trebuit să aleagă fie redirecționarea automată către sistemul pensiilor publice, fie să rămână membri ai fondurilor private.

Au fost adoptate reguli speciale pentru a doua categorie. S-a decis că, în acest caz, începând cu 31 decembrie, 2011 toate contribuțiile (10%) vor merge la fondul de pensii private și că persoanele cotizante nu ar avea posibilitatea de a dobândi stagii suplimentare de cotizare sau dreptul la o pensie din sistemul public în baza contribuțiilor plătite de angajator după 1 decembrie 2011³⁴⁴.

D-na E.B. a decis să rămână în sistemul privat.

În temeiul unei noi modificări legislative, efectuată la 30 decembrie 2011, contribuțiile plătite de membrii fondurilor private au fost alocate fondului de pensii publice. Ulterior, urmare a unei ultime modificări legislative, din 2 iulie 2012, membrii la fondurile private au redobândit dreptul la stagii suplimentare de cotizare și la o pensie de stat în sistemul public

³⁴⁴ A se vedea, pentru detalii, [http://economie.hotnews.ro/stiri-finante_banci-8127750-ungaria-nationaliza-actiunile-fondurilor-pensii-](http://economie.hotnews.ro/stiri-finante_banci-8127750-ungaria-nationaliza-actiunile-fondurilor-pensii-private.htm)

[private.htm](http://www.primm.ro/829_pensii-private-obligatorii—caleidoscop-see.html), precum și http://www.primm.ro/829_pensii-private-obligatorii—caleidoscop-see.html

de pensii (pensie calculată prin ajustare, folosindu-se un coeficient de multiplicare).

Drept consecință a acestor evoluții legislative, reclamanta – potrivit propriei sale interpretări - va avea dreptul la o pensie din sistemul public completă pentru perioadele de cotizare de după 1 noiembrie 2010 (adică, data de la care întreaga contribuție a fost alocată la fondul public de pensii), precum și, pentru perioada anterioară, dreptul la 75% din pensia de stat ordinară (restul de 25% din contribuții fiind achitate către fondul privat de pensii).

Invocând art. 1 din Protocolul nr. 1 adițional la Convenție, E.B. a afirmat că noua legislație a permis, în fapt, să îi fie confiscate contribuțiile plătite la un fond privat de pensii în profitul bugetului de stat. Chiar dacă legea nouă i-a dat dreptul la o pensie completă în sistemul public, reclamanta a susținut că lipseau garanțiile regimului de pensii privat legate direct de contribuțiile și strategia sa de investiții. De asemenea, a invocat și faptul că, intenționând să lucreze în străinătate, nu era sigură că a acumulat un stagiul suficient de cotizare pentru a beneficia de o pensie publică.

Curtea a reținut că, până la 1 noiembrie 2010, reclamanta a fost obligată să

contribuie atât la fondurile private, cât și la fondul public, alături de angajator, iar de atunci contribuie obligatoriu cu 10% la fondul public și este liberă să plătească unele contribuții și la fondurile private de pensii. Așadar, sumele vărsate de reclamantă cu titlu de contribuții la sistemul privat de pensii înainte de 1 noiembrie 2010 nu sunt atinse de noua legislație, iar cele efectuate ulterior au fost înlocuite prin deschiderea de drepturi în cadrul sistemului public. În mod similar, au fost luate în considerare atât perioadele de cotizare realizate înainte de reforma legislativă, cât și cele ulterioare, orice speculație privind acumularea unui anumit stagiul de cotizare în țară sau în străinătate fiind irelevantă pentru Curte.

Indiferent dacă situația din cauză a rezultat din alegerea efectuată de E.B. în sine, aceasta din urmă, în orice caz, avea dreptul la o pensie pentru contribuțiile plătite în cursul tuturor anilor de muncă, fie de la un fond de pensii private, fie de la fondul public. Prin urmare, nu a existat vreo încălcare a dreptului său de proprietate, în special sub aspectul speranței legitime de a primi în viitor o pensie.

În consecință, Curtea a respins plângerea, ca inadmisibilă.

5. Aplicarea unei amenzi penale de 30 EUR, cu suspendare, pentru infracțiunea de ofensă adusă Președintelui Franței, prin expunerea unei pancarte cu mesajul „casse toi pov’con!” (în traducere eufemistică - „dispari, nenorocitul!”), nu constituie o măsură necesară într-o societate democratică - încălcarea art. 10 din Convenție în cauza *Eon c. Franței*

(cu notă de Vasile Bozeșan, judecător, Judecătoria Alexandria)

*Prin Hotărârea din 14 martie 2013 pronunțată în cauza **Eon c. Franței** (cererea nr. 26118/10), Curtea a constatat încălcarea art. 10 din Convenție, întrucât măsura constând în aplicarea de către instanțele naționale a unei amenzi penale în cuantum de 30 EUR, cu suspendare, pentru săvârșirea infracțiunii de ofensă adusă Președintelui Republicii, prin expunerea de reclamant pe o pancartă a unui mesaj insultător, folosit anterior de însuși Președintele Franței, nu a respectat exigența de proporționalitate, dat fiind contextul politico-satiric în care s-a exprimat reclamantul.*

Hotărârea Curții, dincolo de pitorescul circumstanțelor cauzei și dezbaterile interne și internaționale create în jurul său (vezi comentariul cu notele de subsol), aduce spre analiză aspecte sensibile, de natură tehnică, privitoare la:

1. problema admisibilității unei cereri din perspectiva criteriului necesității examinării pe fond a acesteia, potrivit art. 35 par. 3 lit. b) din Convenție;

2. limitele libertății de exprimare în raporturile cu politicienii și modalități specifice de manifestare;

3. necesitatea protejării reputației, onoarei și demnității șefului statului prin mijloace de natură penală;

4. natura și întinderea satisfacției echitabile;

I. Prezentarea hotărârii

1. Circumstanțele cauzei

La 28 august 2008, în timpul vizitei Președintelui Franței în Laval, la un moment dat, când coloana prezidențială se apropia iminent, reclamantul a expus o pancartă pe care era inscripționată fraza „*casse toi pov'con*” (în traducere eufemistică „*get lost, you sad prick*” sau „*dispari, nenorocitul*”), expresie pe care însuși președintele o folosisese în data de 28 februarie 2008 la Salonul Agriculturii, ca reacție la refuzul unui fermier de a-i strânge mâna.

Reclamantul a fost imediat reținut și condus la sediul poliției, procurorul dispunând începerea urmăririi penale față de aceasta pentru infracțiunea de ofensă la adresa Președintelui Republicii, prevăzută și sancționată de art. 26 din Legea din 29 iulie 1881 iar, ulterior, prin hotărârea Tribunalului de Mare Instanță din Laval din 6 noiembrie 2008, reclamantul a fost găsit vinovat de săvârșirea infracțiunii de ofensă a Președintelui Republicii și condamnat la o amendă penală în cuantum de 30 EUR, cu suspendare.

Prin decizia din 24 martie 2009, Curtea de Apel din Angers a respins apelurile formulate de reclamant și procuror, menținând dispozițiile atacate, cu argumentul că faptele au fost corect stabilite de prima instanță iar, cu privire la elementul intențional, reclamantul nu a acționat cu bună-credință, atâta vreme cât expresia folosită de acesta, chiar devenită notorie după utilizarea ei de către Președinte în februarie 2008, nu era

una de limbaj curent, obișnuit și nici lipsită de caracter ofensator.

Totodată, Curtea de Apel a constatat că sancțiunea a fost corect individualizată, dat fiind faptul că, prin cuantumul ei modic (amendă penală de 30 EUR) și modalitatea de executare (cu suspendare), are valoarea unui simplu avertisment, cu atât mai mult cu cât reclamantul, un mai vechi activist, implicat în politică, nu a manifestat intenția de a-și cere scuze pentru actele sale iar din cazierul judiciar al acestuia rezulta că anterior mai fusese condamnat pentru distrugerea intenționată a unei culturi care conținea organisme modificate genetic.

La 27 octombrie 2009, după ce anterior reclamantului i se respinsese cererea de asistență juridică din oficiu, cu argumentul că nu existau motive serioase și temeinice de recurs, Curtea de Casație a respins recursul reclamantului, ca inadmisibil.

2. Dreptul intern și practica judiciară aplicabile

Infracțiunea de ofensă adusă Președintelui este prevăzută de articolul 26 din Legea din 29 iulie 1881 privitoare la libertatea presei, care prevede: „*Ofensa adusă Președintelui Republicii, printr-unul din mijloacele prevăzute la art. 23, se pedepsește cu o amendă de 45.000 EUR. Pedepșa prevăzută în alineatul precedent se aplică și ofensei aduse persoanei care exercită toate sau o parte din prerogativele Președintelui Republicii*”

Iar art. 23 statuează că: „*Vor fi pedepsiți în calitate de complici la o acțiune*

calificată drept crimă sau delict, acei care, fie prin discursuri, scandări sau amenințări pronunțate în locuri sau adunări publice, fie prin scris, tipărituri, desene, gravuri, picturi, embleme, imagini sau orice alt suport al scrisului, vorbirii sau imaginii, vândute sau distribuite sau puse în vânzare sau expuse în locuri sau în adunări publice, fie prin panouri sau afișe expuse vederii publice, fie prin orice alt mijloc de comunicare audiovizuală, au provocat direct autorul sau autorii să comită acțiunea numită, dacă provocarea a fost urmată de efect”.

Asemănător infracțiunii de ofensă adusă sefului statului (art. 26), sancțiunile prevăzute la art. 30 și 31 din Legea din 1881, care se referă la atacuri asupra onoarei și reputației autorităților publice (organisme guvernamentale și autorități publice), precum și asupra persoanelor investite cu autoritate publică (membri ai ministerelor etc.) sunt mai severe decât cele aplicabile în cazul defăimărilor aduse persoanelor fizice.

Cu toate acestea, potrivit art. 33 alin 1 și 2 din Legea din 1881, injuria se pedepsește cu aceeași pedeapsă indiferent că privește un particular sau o autoritate publică: *„Injuria comisă prin aceleași mijloace împotriva autorităților sau a persoanelor desemnate de art. 30 și 31 ale prezentei legi, se va pedepsi cu o amendă de 12.000 EUR. Injuria comisă în același mod împotriva particularilor, dacă nu a fost precedată de provocări, se va pedepsi cu o amendă de 12.000 EUR”.*

Art. 31 din lege a făcut obiectul unei excepții de neconstituționalitate din perspectiva încălcării principiului egalității dat fiind faptul că sunt sancționate mai sever atingerile aduse autorităților publice în raport cu cele produse particularilor, însă Curtea Supremă, în fața căreia a fost ridicată excepția, prin decizia sa din 16 iulie 2010 a apreciat că nu se impune sesizarea Consiliului Constituțional

întrucât chestiunea nu are un caracter problematic, dat fiind faptul că principiul egalității nu împiedică legiuitorul să reglementeze diferit situații care nu sunt similar, iar pe de altă parte, defăimarea publică adusă unei persoane investite cu autoritate publică produce efecte negative nu doar asupra persoanei respective dar și în privința funcției publice pe care o reprezintă.

Infracțiunea de ofensă adusă Președintelui Statului este prevăzută din necesitatea de a-l proteja pe acesta față de atacurile aduse onoarei și demnității sale. Infracțiunea este urmărită penal din oficiu de către procuror (art. 47 din Legea din 29 iulie 1881) care are monopolul asupra punerii în mișcare și exercitării acțiunii penale.

Guvernul a explicat că scopul reglementării infracțiunii de ofensă, spre deosebire de defăimare și insultă, este de a proteja mai mult funcția publică decât persoana, privită în individualitatea sa.

Noțiunea de „ofensă” nu este definită în Legea din 1881, însă infracțiunea de ofensă implică reunirea următoarele elemente: un act ofensator la adresa Președintelui, săvârșirea sa prin mijloacele și modalitățile publice prevăzute de art. 23 din lege, consecințele produse în plan public, la care se adaugă, bineînțeles, intenția de a ofensa.

În ceea ce privește elementul de publicitate, se acceptă faptul că ofensa poate fi, de asemenea, rezultatul unei scrieri adăugate la un fotomontaj, o caricatură constând într-o combinație a unui desen cu o scriere (Cass. Pen., 5 aprilie 1965). Acțiunile de natură să releve dispreț cad însă sub incidența art. 433-5 din Codul penal.

Potrivit jurisprudenței franceze, infracțiunea de ofensă adusă Președintelui Republicii constă în „orice expresie ofensatoare, de dispreț, sub forma unor imputări defăimătoare privitoare atât la funcția exercitată în timpul mandatului

său, cât și la viața sa privată, sau la viața sa publică înainte de a fi ales, de natură a aduce atingere onoarei sau demnității sale” (Cass. Pen, 21 decembrie 1966, Bul.pen. nr. 302). Ofensa trebuie să vizeze persoana Președintelui și nu actele sale politice.

Tot astfel, în jurisprudența națională s-a apreciat că „intenția delictuală nu se prezumă, reprezentantul ministerului public trebuind să facă dovada relei-credințe a autorului actului ofensator. Proba verității nu se admite pentru a justifica infracțiunea de ofensă dat fiind faptul că Legea din 1881 nu a extins dispozițiile privitoare la ofensă la cele prevăzute de art. 35 care permit proba verității în cazul acțiunilor defăimătoare la adresa funcționarilor publici, întrucât delictul de ofensă prevăzut de art. 26 este distinct de cel privind defăimarea” (Cass. Pen., 21 decembrie 1966, Bul.Pen. nr. 300).

Mai mult, în contextul dezbaterilor publice interne, s-a avansat chiar opinia potrivit căreia infracțiunea de ofensă adusă Președintelui ar trebui considerată căzută în desuetudine. Astfel, s-a argumentat cu faptul că procedurile penale în baza art. 26 din Legea din 1881 au fost numeroase doar în timpul mandatului generalului De Gaulle, însă ulterior, o singură acțiune penală a fost exercitată în timpul președintelui Pompidou, ajungând ca în perioada 1974-2007, în timpul mandatelor domnilor Giscard d'Estaing, Mitterrand și Chirac, să nu se inițieze nici o procedură privitoare la infracțiunea de ofensă adusă șefului statului.

După desfășurarea faptelor în litigiu, începând cu anul 2008, au fost formulate propuneri legislative în sensul abrogării dispozițiilor care incriminează ofensa adusă Președintelui Republicii susținându-se că „în măsura în care oricare cetățean poate uza de dreptul comun pentru sancționarea actelor defăimătoare, delictul de ofensă împotriva Președintelui nu-și mai găsește rațiunea de a fi. Mai

mult decât atât, ofensa poate fi în mod anormal extinsă la simple denigrări politice sau critici puțin mai aspre. Pentru aceste motive, majoritatea democrațiilor moderne au eliminat din codurile penale infracțiunea de ofensă la adresa șefului statului. Luxemburg, de pildă, a eliminat din Codul penal reglementările privitoare la infracțiunea de *atacuri grave împotriva Marelui Duce*, înlocuindu-le cu cele de drept comun” (M. Masson – inițiatorul proiectului de lege).

Pe de altă parte, Guvernul francez a susținut că legislația franceză nu este un exemplu izolat în Europa, citând ca exemple, Spania, Italia, Țările de Jos, Polonia, Turcia.

3. Asupra încălcării art. 10 din Convenție

3.1. Admisibilitate

3.1.1. Excepția neepuizării căilor interne

Guvernul a invocat excepția neepuizării căilor interne prin faptul că, pe de o parte, reclamantul nu a susținut încălcarea art. 10 în fața instanțelor naționale iar pe de altă parte, în recurs, în fața Curții Supreme, deși i s-a refuzat asistență juridică din oficiu, reclamantul putea redacta personal cererea de recurs uzând de posibilitatea -recunoscută de art. 585 alin. 1 din Codul de procedură penală - de a obține o derogare de la regula formulării și susținerii recursului prin avocat calificat.

Curtea a reiterat că scopul articolului 35 par. 1 al Convenției este acela de a permite statelor contractante posibilitatea de a preveni sau de a înlătura pretensele încălcări ale Convenției prin soluționarea cererilor formulate în fața instanțelor naționale înainte de a fi prezentate în fața Curții.

Chiar dacă această dispoziție trebuie să fie aplicată cu flexibilitate și fără un formalism excesiv, este necesar ca,

înainte de a fi formulată cererea în fața Curții, reclamantul să fi invocat pretinsa încălcare, cel puțin în substanță, în modul și termenul stabilit de către lege, în fața instanțelor naționale (cauza **Cardot c. Franței**, 19 martie 1991, par. 34).

În cauza de față, Curtea a constatat că reclamantul a depus o cerere de asistență juridică, care a fost respinsă de biroul de asistență juridică iar apoi de către președintele Curții de Casație pe motiv că nici un motiv serios de recurs nu poate fi invocat iar, pe de altă parte, prin motivele invocate de reclamant în fața primei instanțe și a celei de apel, rezulta că era în joc libertatea de exprimare a acestuia protejată de art. 10 din Convenție, ceea ce a determinat Curtea să constate că nu poate fi admisă excepția neepuizării căilor de atac interne (a se vedea, *mutatis mutandis*, **Fressoz și Roire c. Franței** [MC], nr. 29183/95, par. 39).

3.1.2. Absența unui prejudiciu

Guvernul a susținut că reclamantul nu a suferit un prejudiciu important, în special financiar, având în vedere că amenda penală de 30 EUR, aplicată cu suspendare, ar fi urmat să o plătească doar în caz de recidivă, iar pe de altă parte, instanța de judecată a luat în considerare situația materială a reclamantului, astfel că suma nu ar avea un impact semnificativ asupra acestuia (cauza **Rinck c. Franței**, decizia din 19 octombrie 2010, nr. 18774/09).

Mai mult decât atât, potrivit Guvernului, garanțiile prevăzute la art. 35 par. 3 lit. b) din Convenție nu sunt aplicabile în acest caz. În primul rând, respectul pentru drepturile omului nu impune Curții să continue examinarea pe fond a cererii, atâta vreme cât Curtea a avut deja ocazia să statueze că o sancțiune minoră pentru acțiuni imorale care nu sunt de natură să contribuie la dezbaterea publică, nu constituie o măsură disproporționată cu

libertatea de exprimare (cauza **Janowski c. Poloniei** [MC], nr. 25716/94, CEDO 1999-I).

În al doilea rând, din punctul de vedere al Guvernului, cauza a fost examinată în mod corespunzător de către două instanțe interne, precum și de Curtea de Casație.

Respingerea recursului de către aceasta din urmă nu este o denegare de justiție, deoarece reclamantul a avut posibilitatea de a formula recurs împotriva hotărârii Curții de Apel din Angers dar acesta nu a depus un memoriu scris în susținerea cererii de recurs. Inadmisibilitatea pronunțată de Curtea de Casație nu împiedică constatarea de către Curtea a inadmisibilității cererii, în temeiul art. 35 par. 3 lit. b) din Convenție (cauza **Korolev c. Rusiei** (dec.), nr. 25551/05, și cauza **AS Bratøi Zátkove c. Republicii Cehe** (dec.), nr. 20862/06, 8 februarie 2011).

Analizând obiecțiunile de admisibilitate invocate de Guvern, în contextul art. 35 par. 3 lit. b) din Convenție, Curtea, raportându-se la criteriul „prejudiciului” a constatat că, într-adevăr, cauza se referă la o amendă de valoare modică iar miza financiară a acesteia este minimă.

Cu toate acestea, Curtea a învederat că aprecierea asupra gravității unei încălcări trebuie să se realizeze prin raportare atât la percepția subiectivă a reclamantului asupra cazului său cât și la caracterul obiectiv al situației.

În ceea ce privește perspectiva subiectivă, Curtea a statuat că importanța cauzei pentru reclamant este evidentă atâta vreme cât acesta a continuat, în pofida aplicării sancțiunii amenzii în quantum redus și cu suspendare, să urmeze procedurile, inclusiv după ce i-a fost opusă de către Curtea de Casație absența unor motive de recurs întemeiate (*a contrario*, cauza **Shefer c. Rusiei** (dec.), nr. 45175/04, 13 martie 2012).

Privitor la caracterul obiectiv al circumstanțelor cazului, Curtea a constatat că

acesta este pe larg mediatizat și purtând, totodată, asupra dezbaterilor privind menținerea sau abrogarea dispozițiilor care incriminează ofensa adusă Președintelui, problemă ridicată inclusiv în Parlamentul francez.

Ca atare, problema în discuție nefiind una minoră, atât în plan național (par. 34 din hotărâre) cât și în plan convențional (cauza **Berladir și alții c. Rusiei**, nr. 34202/06, par. 34, 10 iulie 2012), Curtea a apreciat că din perspectiva exigențelor impuse de Convenție și Protocoalele sale, se impune analiza pe fond a cererii, aceasta fiind astfel declarată admisibilă.

3.2. Cu privire la fondul cererii

Curtea a apreciat că, într-adevăr, condamnarea reclamantului a constituit o ingerință în libertatea de exprimare garantată de art. 10 din Convenție, urmând să stabilească dacă, prin raportare la exigențele par. 2 al art. 10, ingerința a fost „prevăzută de lege”, dacă „a urmărit un scop legitim” și, respectiv, dacă a fost „necesară într-o societate democratică”.

Astfel, Curtea a constatat că instanțele naționale au aplicat sancțiunea în temeiul art. 23 și 26 din Legea din 1881, vizând să asigure ordinea publică și, totodată, să protejeze reputația Președintelui, astfel că ingerința a fost „prevăzută de lege” și a urmărit „protejarea reputației altora”.

Pentru a statua asupra caracterului „necesar al ingerinței într-o societate democratică”, Curtea a precizat că obiectivul controlului exercitat de aceasta nu este acela de a se substitui instanțelor naționale competente ci, dimpotrivă, de a verifica dacă, din perspectiva art. 10 din Convenție, instanțele naționale au respectat marja de apreciere care le este recunoscută (cauza **Fressoz și Roire c. Franței**, par. 45). În acest sens, Curtea nu se limitează doar la a verifica dacă

statul pârât a acționat în limitele puterii sale de apreciere cu bună-credință și cu diligență rezonabilă ci, evaluează ingerința prin raportare la toate circumstanțele cauzei, inclusiv la conținutul reproșurilor aduse reclamantului și contextul în care au fost făcute (cauza **News Verlags GmbH & Co. KG c. Austriei**, nr. 31457/96, par. 52, C.E.D.O. 2000-I).

Curtea a reiterat că revine acesteia sarcina să stabilească dacă autoritățile naționale au oferit, pentru justificarea ingerinței, „ **motive pertinente și suficiente**”, precum și dacă măsura aplicată a fost „**proporțională cu scopul legitim urmărit**” (cauza **Chauvy și alții c. Franței**, nr. 64915/01, par. 70, C.E.D.O.2004-VI). În acest scop, Curtea trebuie să se convingă că instanțele naționale, bazându-se pe o apreciere rezonabilă a situației de fapt, au respectat standardele impuse de art. 10 din Convenție.

În cauza de față, Curtea a constatat că, într-adevăr, expresia „*casse toi pov'con*” expusă pe o pancartă de către reclamant, la trecerea coloanei prezidențiale, era ofensatoare la adresa Președintelui Franței. Totuși, Curtea a considerat că analiza respectivului act trebuie realizată în lumina tuturor circumstanțelor și, în special, prin raportare la calitatea destinatarului mesajului respectiv, a reclamantului, forma mesajului și contextul în care exprimarea acestuia s-a produs.

Curtea - referindu-se la considerentele reținute de instanțele naționale în hotărârile de condamnare privitoare la intenția reclamantului de a ofensa, reaua-credință a acestuia, angajarea politică a reclamantului și premeditarea actului său - a apreciat că libertatea de exprimare a reclamantului nu este, în cauza de față, în relație cu libertatea presei, atâta vreme cât expresia „*casse toi pov'con*” nu a fost folosită într-un atare context, motiv pentru care nu se impune a analiza prezenta cauză prin trimitere la raționamentul

utilizat în cauza **Colombani și alții c. Franței** (nr. 51279/99, 25 iunie 2002)

În continuarea raționamentului său, Curtea a constatat că, în dreptul intern, spre deosebire de infracțiunea de defăimare, în cazul infracțiunii de ofensă nu se admite proba verității, exoneratoare de răspundere penală. O asemenea imposibilitate constituie o măsură excesivă pentru protejarea reputației unei persoane, fie ea chiar șeful statului.

Mai mult, reclamantul nu a susținut în fața instanțelor naționale că ar fi fost lezată de aceeași expresie folosită anterior de Președinte și că, astfel, a formulat o expresie ofensatoare și nu o simplă alegație. Ca urmare, reclamantul nu putea să se apere prin recurgerea la proba verității sau la invocarea existenței provocării. În plus, s-a remarcat faptul că, în conformitate cu dreptul intern aplicabil, exercitarea acțiunii penale nu este atributul Președintelui Republicii, ci al Ministerului Public.

În lumina acestor elemente, Curtea a considerat că nu este necesar să aprecieze compatibilitatea incriminării infracțiunii de ofensă cu standardele Convenției, aceasta fiind deja anterior considerată ca având un caracter excesiv, atâta vreme cât nu produce nici un efect particular și nu conferă nici un privilegiu șefului statului raportat la dreptul de a informa și de a-și exprima opinia cu privire la aceasta (*a contrario*, **Artun și Gùvener c. Turciei**, nr. 75510/01, par. 31, 26 iunie 2007).

Pentru a stabili dacă ingerința în libertatea de exprimare a reclamantului se conciliază echilibrat cu interesul dezbaterii libere asupra unei chestiuni de interes general, Curtea a pornit de la constatarea că acțiunea reclamantului nu a vizat viața privată sau onoarea președintelui, tot astfel cum nu putea fi considerată un atac gratuit împotriva persoanei Președintelui Republicii, existând o legătură, așa cum a relevat și Curtea de

Apel, între manifestarea publică a reclamantului și implicarea acestuia în viața social-politică (activist, susținător al cauzei unei familii turce imigrate ilegal, un vechi susținător al socialiștilor).

Curtea a reiterat principiul potrivit căruia în domeniul dezbaterilor și discursurilor politice, art. 10 par. 2 din Convenție lasă un spațiu extrem de redus pentru restricții ale libertății de exprimare, astfel că limitele criticii admisibile sunt mai largi când aceasta vizează persoane politice, acestea din urmă expunându-se deliberat și inevitabil unui control atent atât din partea presei cât și din partea publicului, în general, ceea ce impune politicienilor să manifeste un grad ridicat de toleranță sub acest aspect (cauza **Lopes Gomes da Silva c. Portugaliei**, nr. 37698/97, par. 30, C.E.D.O. 2000-X).

Pe de altă parte, Curtea nu a putut ignora faptul că expresia utilizată de reclamant era tocmai cea folosită anterior de însuși președinte, expresie în mod repetat difuzată în presă și pe larg dezbătută în media, cel mai adesea cu tentă umoristică. Tocmai această împrejurare l-a determinat pe reclamant să recurgă la maniera satirică de exprimare a criticii sale.

Curtea în mod repetat a subliniat în jurisprudența sa că *satira* este o formă de expresie literară și de comentariu social, care, prin exagerarea și distorsionarea realității, în mod natural urmărește să irite și să provoace. Acesta este motivul pentru care Curtea reclamă o deosebită atenție în examinarea oricărei ingerințe în libertatea de exprimare a unui artist sau a altei persoane care alege să se exprime în acest mod (cauza **Tușalp c. Turciei**, nr. 32131/08 și 41617/08, par. 48, 21 februarie 2012).

Sanționarea penală a unui comportament manifest prin mijloace satirice, ca acel al reclamantului, poate avea un caracter disuasiv asupra intervenției satirei în teme sociale și care poate juca

un rol important în dezbaterile asupra unor chestiuni de interes general.

Pentru aceste considerente, Curtea a apreciat că, evaluând necesitatea condamnării pentru ofensă adusă șefului statului în circumstanțele cauzei și efectele acestei condamnări asupra reclamantului, aplicarea de către instanțele naționale a unei sancțiuni de natură penală a constituit o măsură disproporționată față de scopul urmărit, nefiind necesară într-o societate democratică.

A existat astfel o încălcare a art. 10 din Convenție.

4. Asupra încălcării art. 6 par. 1 din Convenție, Curtea a considerat că, în acord cu jurisprudența sa (cauza *Del Sol c. Franței*, nr. 46800/99, C.E.D.O. 2002-II) acest capăt de cerere este mod vădit neîntemeiat, fiind respins ca inadmisibil potrivit art. 35 par. 3 lit. a și par. 4 din Convenție.

5. Cu privire la aplicarea art. 41 din Convenție, cu toate că reclamantul a solicitat daune morale în cuantum de 5.000 EUR, Curtea a considerat că, în circumstanțele cauzei, simpla constatare prin hotărâre a încălcării art. 10 constituie în sine o satisfacție echitabilă suficientă.

Comentariu:

Formula „*casse toi pov'con*”, utilizată inițial de Președintelui Nicolas Sarkozy încă din februarie 2008 și adresată public acestuia de reclamant în august 2008, a

generat numeroase rumori și discuții, mai mult sau mai puțin critic-ironice în mass-media atât interne³⁴⁵ dar și internaționale³⁴⁶, ajungând ca presa să facă recurs la aceasta³⁴⁷ chiar în cazuri străine de contextul în care a apărut³⁴⁸.

Dincolo de agitația creată la nivelul opiniei publice și al presei în legătură cu caracterul inedit, inoportun sau indecent al unei atare formule, circumstanțele concrete ale contextului au determinat dezbateri de natură juridică, inclusiv formularea de propuneri legislative pentru abrogarea dispozițiilor care încriminează ofensa adusă Președintelui (par. 22).

Hotărârea Curții din 14 martie 2013 nu a fost de natură să clarifice problematica născută în legătură cu caracterul necesar și actual al instrumentelor penale de protecție a onoarei și demnității șefului statului francez, însă, apreciez că judecătoria Secției a V-a a Curții nici nu și-au propus un atare scop.

În doctrina franceză³⁴⁹ a fost criticată această atitudine reticentă a Curții de a tranșa compatibilitatea art. 26 din Legea din 1881 cu prevederile Convenției, reproșându-i-se chiar accentuarea dilemei în care se află acum instanțele naționale, în fața cărora se ridică problema infracțiunii de ofensă adusă Președintelui Republicii,³⁵⁰ acestea fiind constrânse între necesitatea aplicării dreptului național și imperativul respectării standardelor convenționale.

³⁴⁵<http://www.leparisien.fr/faits-divers/affiche-casse-toi-pov-con-la-cour-europeenne-sanctionne-la-france-14-03-2013-2640317.php>

³⁴⁶ <http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-21783922>

³⁴⁷<http://www.rtl.fr/actualites/people/article/casse-toi-riche-con-le-proces-liberation-bernard-arnault-en-octobre-2013-7753171952>

³⁴⁸http://www.lepoint.fr/medias/casse-toi-riche-con-arnault-porte-plainte-contre-liberation-10-09-2012-1504621_260.php. Publicația *La Liberation* a fost acționată în judecată pentru folosirea ofensatoare a expresiei „*casse toi riche con*” (eufemistic - „dispari, nenorocit bogat!”) la adresa magnatului Bernard Arnault, patronul grupului de

lux LVMH, acesta din urmă fiind criticat pentru cererea sa de naturalizare belgiană în scopul evitării supunerii fiscalității franceze excesive. Bernard Arnault a calificat expresia „*casse toi riche pov'con*”, folosită de *La Liberation*, ca „extremă vulgaritate” solicitând daune morale, procesul având termen de judecată la 4 octombrie 2013.

³⁴⁹A se vedea **Nicolas Hervieu**, „*Liberté d'expression politique (Art. 10 CEDH) : L'équivoque sursis européen concédé au délit d'offense au Président de la République*”. Disponibil pe: <http://revdh.org/2013/03/20/liberte-dexpression-politique-equivoque-sursis-europeen-delit-doffense-president-republique/>

³⁵⁰ *Idem*, p.10

În contextul analizei *admisibilității* cererii, Curtea a trecut peste inexistența *prima facie* a unui "prejudiciu important", recurgând la argumentul semnificației cauzei, atât din perspectiva subiectivă a reclamantului, cât și din punct de vedere al caracterului obiectiv al circumstanțelor cazului.

Făcând aplicarea situației de excepție permise de art. 35 par. 3 lit.b din Convenție, Curtea a apreciat că, în pofida lipsei unui prejudiciu important, se impune analiza pe fond a cauzei care, dincolo de impactul pe care îl are pentru reclamant, relevă o importanță sporită atât în plan intern cât și convențional (par. 35 din hotărâre).

Într-adevăr, Curtea a invocat, mai mult sau mai puțin explicit, ca argument al admisibilității cererii, interesul în plan național pentru această cauză, însă, rezultă cu claritate că nu a făcut-o pentru a sancționa neechivoc învinuirea delictului de ofensă în dreptul intern, ci pentru a arăta încă o dată maniera flexibilă și circumstanțiată în care trebuie

evaluată fiecare acțiune în domeniul libertății de exprimare.

Acțiunea reclamantului care a folosit o pancartă pentru transmiterea mesajului său a fost considerată de Curte ca nefiind de domeniul libertății presei, ceea ce a permis astfel îndepărtarea de raționamentul utilizat în cauza **Colombani și alții c. Franței**³⁵¹ și, continuarea analizei în contextul specific al satirei (provocatoare și iritante) la adresa politicienilor (care trebuie să fie mai toleranți la controlul și critica publicului larg).

Finalmente, în pofida sublinierii de către Curte a mizei însemnate a cauzei pentru reclamant (art. 34), aceasta a apreciat că simpla recunoaștere a încălcării art. 10 din Convenție constituie o suficientă satisfacție echitabilă. Prin aceasta, Curtea s-a îndepărtat de la jurisprudența sa, în care, în cazurile în care a constatat încălcări ale art. 10 din Convenție, a acordat, "*mai mult decât o simplă victorie morală, și satisfacția de a contribui la jurisprudența Curții*"³⁵² (cum s-a exprimat judecătorul Ann Power-Forde, în opinia sa separată).

³⁵¹ Cauza **Colombani și alții c. Franței**, nr.51279/99, 25 iunie 2002, în care încălcarea art.10 din Convenție a constat în condamnarea reclamantilor la amendă penală de 5,000 FRF pentru delictul de a ofensa, prin publicația *Le Monde*, un șef de stat străin.

³⁵² Cauza **Martchenko c. Ucrainei**, nr. 4063/04, par. 61, 19 februarie 2009, în care Curtea a acordat daune morale în cuantum de 1.000 EUR pentru stresul și frustrarea generate de încălcarea libertății de exprimare, care "nu pot fi compensate prin simpla constatare a încălcării art. 10 din Convenție" (par. 61).